

بحارالانوار کتابی کهنه نشدنی است/ اثری در مسیر بندگی حق تعالی

نویسنده کتاب تحفه آثار گفت: بحارالانوار کتابی است کهنه نشدنی که هر بار با مراجعه به آن، زنگار از دل‌ها زدوده شده و با تابش نور از روایات، تاریکی از قلب‌ها گرفته می‌شود.

نویسنده کتاب تحفه آثار گفت: بحارالانوار کتابی است کهنه نشدنی که هر بار با مراجعه به آن، زنگار از دل‌ها زدوده شده و با تابش نور از روایات، تاریکی از قلب‌ها گرفته می‌شود.

به گزارش خبرنگار مهر، حسین درگاهی، مؤسس موسسه فرهنگی، علمی و انتشاراتی شمس‌الضحی متولد ۱۳۳۱ از زنجان است که به خاطر علاقه به علوم قرآن و حدیث از اوایل دهه ۵۰ به مطالعه در این علوم پرداخت و از سال ۱۳۵۴ تا ۱۳۵۸ - پایان عمر محدث ارموی - با وی همکاری داشت. این مصحح و محقق علوم قرآن و حدیث اثر گرانسنگ ۱۱۰ جلدی بحارالانوار را تلخیص کرد که همراه با ترجمه در هفت مجلد با عنوان «تحفه آثار» منتشر شده است.

تصحیح کتاب‌های کشف‌الیقین فی فضائل امیرالمؤمنین(ع) اثر علامه حلی، تفسیر کنزالدقائق و بحرالغرائب اثر محمد بن محمد رضا قمی، تفسیر نهج‌البیان عن کشف معانی القرآن اثر محمد بن حسن شیبانی(قرن ششم)، سفینه‌النجاه اثر مولی محمد طاهر قمی (قرن یازدهم)، «سه ارجوزه» از ابن داوود حلی(قرن هشتم)، تلخیص تفسیر نهج‌البیان (قرن نهم)، تفسیر المعین اثر میرزا محمد کاشانی و نیز تألیف آثاری مانند پیامبری و پیام؛ کتاب‌شناسی علامه مجلسی؛ مجموعه استقبال‌ها از دوازده بند محتشم؛ ای‌کاش با تو بودن (درباره عاشورا)؛ با بهشت سعادت در سراچه دل (روش زندگی از منظر اهل بیت(ع))؛ از مهم‌ترین آثار اوست.

*استاد! در ابتدا در مورد اهمیت کار علامه مجلسی در گردآوری احادیث در بحارالانوار بفرمائید؟!

بحارالانوار حاصل تلاشها و مجاهدتهای شبانه روزی در استنتاج و مقابله و حاصل مسافرتها و دقت در به دست آوردن نسخ معتبر و حاصل خون دل خوردن‌ها در مواجهه با بخل‌ورزی مالکان آثار و همچنین حاصل بررسی‌های نکته به نکته و دقت در انتخاب احادیث و تبویب و تکمیل آنهاست.

بحارالانوار علامه مجلسی نشان می‌دهد که او راه را یافته بود. او در مقدمه بحار تأکید می‌کند که تمام علم را در کتاب خدا و اخبار اهل بیت(ع) دیدم و می‌نویسد: «زالال العلم لا ینفع الا اذا أخذ من عین صافیه نبعث عن ینایع الوحی و الالهام و أن الحکمة لا تتجع إذا لم تؤخذ من نوامیس الدین و معافل الانام»؛

بحارالانوار کتابی است کهنه نشدنی که هر بار با مراجعه به آن، زنگار از دل‌ها زدوده شده و با تابش نور از روایات، تاریکی از قلب‌ها گرفته می‌شود؛ چنان که علامه را نیز با گذشت زمان و تدقیق بیشتر در آثارش بهتر می‌توان شناخت. شیخ آقا بزرگ تهرانی تصریح می‌کند: هر چه زمان می‌گذرد مکان و منزلت و علو شأن مجلسی بیشتر آشکار می‌شود.

*ویژگیهای بحارالانوار در چیست؟

باب به باب کتاب بحارالانوار جلوه‌ای از گام‌گذاری او در مسیر بندگی حق متعال و تسلیم و تواضعش در برابر فرمایش قویم و استوار رسول خدا(ص) در حدیث ثقلین. افتتاح هر باب از کتابش با آیاتی است از قرآن کریم و پس از آن، روایاتی متناسب با موضوع، آن هم براساس چینش خاص خودش. جالب آن که او به نقل مورخان و محدثان دیگر نیز احترام گذاشته و نقل آنها را در جای‌جای کتابش می‌آورد تا فرد تیزبین به ناقل و راوی و نحوه روایت بنگرد.

علامه مجلسی با این‌که به نص قرآن و حکم عقل، محب خاندان وحی بودند، لیکن در مراجعه به مآخذ شیعی پیشین راه اعتدال را پی گرفته و به آن کتب مراجعه نکرده جز در مواردی که نص محکم یا اسناد قوی، او را به اطمینان برساند. همچنین ایشان برای نقل کلامش، بهترین و دقیق‌ترین نسخه را برگزیده است.

تسلط او بر انبوه روایات را در بیان و های متعدد او می‌توان یافت. در هر باب که وارد شده گویا تنها محقق همان باب است و بس. به مقایسه و تطبیق بین نقل و متن و ها و متن و ها پرداخته، لغات مشکل و اصطلاحات خاص را شرح می‌دهد. در مواضع دقت در نقل، کلام حکیمانه و اش راهگشاست. با این همه دقت، فهم خود را اندک می‌داند و خود را مقابل دریای ژرف معارف ناتوان می‌بیند. آنجا که خرد از درک مطلب روایت در می‌ماند، روایت را رها نمی‌کند و به عجز خود اقرار می‌کند. این تواضع در برابر کلام معصومین(ع) خود نشان از خرد والای این فقیه کم‌ظنیر دارد. او این شیوه را از امامان خویش فراگرفته که راسخان در علم اند.

بیش از سه قرن است که نام علامه مجلسی با بحارالانوار عجین شده و اعجاب علما و اندیشمندان را برانگیخته است. محققانی در تجدید چاپ آن تلاش کردند، تلاشگرانی آن را تلخیص کرده و فهرست زده و در تکمیل کار آنان، دیگران به استدراک روی آورده و اند و معاجم را پدید آورده و اند، اما از آنجا که از دریای نور هر چه مروارید گرفته شود، باز هم کم است هنوز هم این ظرفیت وجود دارد که این کتاب مورد توجه بیشتر اهل تحقیق قرار گیرد.

*چرا برخی بحارالانوار را بحارالظلمات معرفی می‌کنند؟

با تأملی می‌توان گفت بحارالانوار برای افراد نوپای در فهم و درایت نوشته نشده است، علامه، بحارالانوار را برای فهیمان و فقیهان دین و شناس نوشته که به راحتی سره از ناسره را می‌شناسند و از لایه و سیاهی و ها، سپیدی و راه را از چاه تشخیص می‌دهند و چه بسا از علل سردرگمی عده و ای از مردم در این دریای نورانی معارف کتاب و سنت همین باشد. همان و گونه که ممکن است برای عده و ای مایه ضلالت و گمراهی باشد، چرا که به حکم عقل برای شنا کردن در دریا، شناگری لازم است و گرنه غرق شدن را به دنبال دارد. از مراجعه شیخ حر گرفته تا شیخ نوری در تألیف مستدرک و الوسائل و سایر علما و محققانی که در تحقیق و تألیف و های خود به این مرجع عظیم مراجعه کرده و اند، همه و همه نشان از اهمیت این مجموعه گرانبه دارد.

*علامه مجلسی علاوه بر بحارالانوار چه کارهای دیگری انجام داده است؟

تألیفات علامه همه نشان از نیاز است؛ از جمله:

آنگاه که به احادیث پراکنده در کتب حدیثی می‌نگرد به تجمیع و تبویب آنها می‌پردازد و از عظمت کار نمی‌هراسد.

آن زمان که تألیف و نشر کتب روایی به زبان فارسی را نیاز می‌بیند، دست به تألیف برده و آن را کسر شأن خود نمی‌داند.

آن هنگام که به کلینی و طوسی می‌اندیشد، مرآة العقول و ملاذ الاخیار را می‌نگارد تا بر عظمت کافی و تهذیب اقرار کرده و از تلف شدن آنها جلوگیری کرده باشند. او در بحر خود به ندرت از این کتاب بهره برده تا نام آنها را همچنان بلندآوازه نگه داشته و مصدريت و مرجعیت آنها را حفظ کرده باشد.

آنگاه که وجود مجموعه ای از اعتقادات صحیح را برای مردم ضروری می‌بیند، کھولت سن او را از تألیف حق الیقین باز نمی‌دارد.

تألیف بحر نه علامه را از سایر تألیف هایش باز داشته و نه مانعی برای تدریس شاگردانش بوده و نه سد راه بحث علمی با دانشمندان روزگارش شده و نه او را از سایر امور اجتماعی بازداشته است.

بدیهی است شناساندن این شناگر ماهر دریاهای نورانی دانش نبوی و تألیف های او و اوج آنها بحارالانوار در این مجال مختصر امکان پذیر نیست، اما از آنجا که: آب دریا را اگر نتوان کشید/ هم به قدر تشنگی باید چشید.

*کار تلخیص شما از کتاب گرانسنگ بحارالانوار چگونه و براساس چه روشی بوده که به مطالب آن لطمه و ای زده است ؟

علامه محقق آیت و الله سید عبدالعزیز طباطبایی همیشه می‌گفت که بحارالانوار را برای بهره و مندی بیشتر باید تلخیص کرد و خودشان دو بار دیدگاه خود را در مورد ضوابطی که باید در این امر رعایت شود، به بنده گفته بود.

آن ضوابط از این قرار است که «بحارالانوار کتاب حدیثی شیعی است، لذا در تلخیص آن، روایاتی که از منابع غیرشیعی است، باید حذف شود، همچنین بحارالانوار کتاب فقهی نیست و کسانی که نیازمند مراجعه به احادیث فقهی هستند، به آن مراجعه نمی‌کنند، لذا این قسمت نیز در تلخیص قابل حذف است. بحارالانوار کتاب تفسیر نیست، لذا آیات و تفاسیر آن در تلخیص باید کنار گذاشته شوند؛ کسی که طالب تفسیر آیات است به کتب تفاسیر مراجعه می‌کند و این در حالی است که بیشتر توضیحات آیات در بحارالانوار از مجمع‌البیان گرفته شده است. احادیث مشابه بایستی حذف و از میان آنها، آنهایی که از جامعیت بیشتر و سند و مصدر ممتازتری برخوردارند، آورده شود.

در این تلخیص، ما به آنچه ایشان پیشنهاد داده بودند، عمل کردیم، الا این‌که برای حفظ جامعیت بحارالانوار تلاش شد که حتی‌المقدور عنوان هیچ بابی حذف نشود و در مورد ابواب فقهی نیز چنین رفتار و عمل شد. همچنین در حاشیه متن عربی احادیث جای هر کدام در بحارالانوار ۱۱۰ جلدی نمایانده شده و برای سرعت و سهولت خوانندگان فارسی زبان در متن ترجمه از ذکر مصدر و سند حدیث خودداری شده است.